

- Թիւ 57: Ջոն, Արեւ, 1923, Թիւ 76, 77. Ճակատամարտ, ԺԳ, 1923, Թիւ 1319. — Նոր օր, Բ, 1923, Թիւ 34:
- Ջոն' Յովհ. Թումանեան, Արեւ, Թ, 1923, Թիւ 102—193:
- Ս. Յակոբեան, Յ. Թումանեան (ընդհանուր ակնարկ) Արեւ, Բ, 1923, 129—133, 215—223, 357—360, 412—416:
- Նազարեան Տ. Յովհաննէս Թումանեան: Արմէնիա, ԼԸ, 1923, Թիւ 37, 38:
- Ահարոնեան Վ. Յովհ. Թումանեան, Հայաստանի Չայն, Ա, 1923, Թիւ 37, 47:
- Հ. Շէմս' Յ. Թումանեան, Ճակատամարտ, ԺԳ, 1923, 1339:
- Չպանեան' Յովհաննէս Թումանեան: Ապագայ, Գ, 1923, Թիւ 19: Գ. Իփէկեան, Արեւ, Թ, 1923, Թիւ 99, 122, 123: — Աբեղեան Արտ., Հայրենիք, ԹԳ, 1923, Թիւ 3345—3350:
- Մակինցեան' Բանաստեղծ Յ. Թումանեանի մահը: Ժողովուրդի Չայնը, Ե, 1923, Թիւ 13, 71: — Դոյաքար, Ա, 1923, Թիւ 100: — Գ. Մ., Յ. Թումանեան, Հայաստան, Ե, 1923, Թիւ 344—5: — Ռէն, Յուսաբեր, Թ, 1923, Թիւ 18, 19, 20, 22, 23. — Մխիթարեան Գ., Նոր շարժում, Ա, 1923, էջ 153—156, 173—176, 188—190, 204—207, 223—225, 242—245:
- Մակինցեան Պ. Վահան Տերեանի մահն ու մահերը: Նորք, Թիւ 1, 1922, էջ 97—102: Ինչպէս է ծագել Ռուսթաւելի Շոթայի «Ընձենաւոր» թարգմանութեան միտքը Վահան Տերեանի մէջ: Անդ, 114—116: Իսկ թարգմանութիւնը էջ 117—119: — Մառ (Թրգմ. Գալանթար) ԻՄ Ուսանող Վ. Տերեանի յիշատակին («Ընձենաւոր» թարգմանութեան առիթով): Անդ, 120—126: Երեմեան Ա. Եղիշէ Չարենց եւ իր բանաստեղծութիւնները: Արեւ, Բ, 1923, էջ 57—61:
- Չարենց Եղիշէ' «Երկերի ժողովածու» Ա. 330, Բ. 280: Պետական հրատարակութիւն: Մոսկուա 1922, — Գրիտ, Մակինցեան Պ., Նորք, 1922, Թիւ 1, էջ 287—299:
- Ա. Վաղինակ' Երուանդ Մեսիանեան, Գրագէտը հրապարակագիրը եւ հասարակական մարդը (իր նոր հրատարակութեանց առթիւ): Նոր օր, Բ, 1923, Թիւ 24, 30:
- Վահէ Հայկ' Գրական Տարին 1922ին (Արագ նշմարներ): Նոր օր, Բ, 1923, Թիւ 1:
- Միսաք Մեծարենց' Անտիպ էջեր' Մեծարենցէն: Թեոդիկ, ԺԷ, 1923, 78—83:
- Հրանտ Ասատուր, Խաչատուր Միսաքեան Բարիկի մէջ, 1848—1872, Թեոդիկ, ԺԷ, 1923, 108—120:

Հ. Ս. ԿՈՂՆԱՆ

Ա Յ Ի Ե Ի Ա Յ Ի Բ

1. -Ժողով մասնիկը Սեբաստիոյ զաւառարարատին մէջ: — Գրանիկոնի Ա, էջ 68 «Եւ զկէս պարսպացն ի նիւթծուն աղիւսոյ եւ ի նաւթէ շինէր» հատուածի ընդգծուած բառը որքան ալ մեր մատենագրութեան մէջ մէկ անգամ միայն գործածուած է, կը խորհիմ թէ գոյութիւն ունեցող բառ մըն է, եւ ենթադրութիւններու վրայ հիմնուելով «կասկածաւոր», «անիմաստ»¹ հռչակել անտեղի կը համարիմ եւ մեղանչում մը նախնեաց մատենագրութեան դէմ:

Սեբաստիոյ բարբառին մէջ այդ կաղմութեամբ ունինք բաւական թուով բառեր, այսպէս.

Կտործուն = կտորածոյ = կտորներով շինուած (առարկայ), կտորներէ կարուած (զգեստ):

Ոլործուն = ոլորածոյ, լաւ ոլորուած (դերձան):

Հուսծուն = հիւսածոյ. հիւսեալ, (որմ' քարով աղիւսով հիւսուած, շարուած). արծաթ կամ ոսկի թելերով հիւսածոյ (զարդեղէն, ապարանջան):

Թափծուն (թափել = ձուլել) = ձուլածոյ:

Շինծուն = շինածոյ, շինեալ, կերտեալ:

Աւլլծուն-ժողովրծուն = աւլուած, ժողովուած, մաքուր, կոկիկ տուն:

Փործուն = փորուածոյ, պեղեալ:

Պլործուն = պլորածոյ, պլորուած, պարուրեալ:

Գարձեալ սա առածաձեւ ասացուածին մէջ. «Խելք կայ ուսծուն, խելք կայ» ըստ-

ծուն:

Ուսծուն՝ ուսածոյ, ուսեալ, արուեստական:

Բուսծուն՝ բուսածոյ, բնածին (խելք, հանճար): Արդ Գրանիկոնի թարգմանչին գրչին տակ եկած սա նիւթծուն բառը ինչու չի նշանակեր՝ նիւթածոյ, նիւթեղինեալ, պատրաստուած (աղիւս):

¹ Հանդ. Ամսօրեայ 1922, էջ 652, «Բառարանական» նոր Գիտողութիւններ Հ. Ա. Վարդանեանի:

Նախնեաց Ռամկորենի հետազոտութեամբ զբաղողներու համար նիւթծուին խիստ հետաքրքրական, հետաքննական կէտ մը կրնայ ըլլալ նոյն առիթն*:

Կ. ԳԱՐԻԿԵԱՆ

* Կը հրատարակենք Յարգելի Յօղուածագրին տողերը միայն զաւտաբարբառ - ծոռն մասնիկին համադրութեամբ համար: Այն քննաւ աղերս չունի նիւթ-ծոռն բառին հետ, որ յայտնապէս աղաւաղում մըն է թրծոռն ին (թռնարք արմատէն): Թրծոռն կը համապատասխանէ Եւսեբեայ յունարէն քնագրին $\delta\pi\tau\acute{o}s$ = «խորովեալ», քառին (հմտ. եւ $\delta\pi\tau\acute{\alpha}\omega$ = թրծում, ծննդ. ժԱ. 3). ուստի էջ ծաղիք $\pi\lambda\eta\nu\theta\omega$ = «ի թրծուն աղիւսոյ», որ նոննոսի «Գրիգոր Աստուածաբանի հինգ ծաղիք Մեկնութեան» մէջ (էջ 23) կը թարգմանուի «խորովեալ աղիւսով» (երկու թարգմանիչներն իրարմէ կը խոտորին նաեւ $\delta\sigma\phi\alpha\lambda\tau\omicron\varsigma$ և $\lambda\alpha\lambda\theta$ եւ կոպար թարգմանութեամբ): Ուշադրութեան արժանի է որ Եւսեբեայ թարգմանիչը մի եւ նոյն տեղ թրծոռն աղիւսի կը հակադրէ «լոկ» ($\alpha\pi\lambda\omicron\upsilon\varsigma$, յոյն քնագրին այժմ՝ $\alpha\delta\tau\eta\varsigma$ = նոյն) աղիւսոյ, այս ինքն ոչ-թրծուն:

Ուստի միւթծոռն = «նիւթածոյ, նիւթեղինեալ» իմաստով անյարմար է տեղւոյն. եւ ինչո՞ւ կասկածիլ է. Վարդանանի շատ յաջող սրբագրութեան վրայ, քանի որ նոյն թարգմանիչն $\delta\pi\tau\acute{o}s$ նաեւ այլուր թրծոռն կը թարգմանէ:

Յարգելի յօղուածագիրը հարկ կը համարիմ ուշադիր ընել որ այժմեան զաւտաբարբառներու բառագանձն, քերականութիւնը եւ համաձայնութիւնը որդեապի ալ աղբիւր են նախնեաց մատենագրութեան եւ հայերէն լեզուի ինչ ինչ երևոյթներու լուծման կամ լուսաբանութեան համար, բայց այս աղբիւրէն մեծ զգուշութեամբ միայն կարելի է օգտուիլ եւ այն հազուադէպ դէպքերու մէջ, երբ մանաւանդ հարցաւորուած առարկան դասական գրականութեան հայի:

Հ. Ն. Ա.

2. «Խաղափ քաղաք», — «Բայց եղբարք վաղվաղակի գիշերայն յուզարկեցին զՊաւղոս եւ զԸիղա[յ] ի Բերթ[յ]... Բայց իբրեւ գիտացին... եթէ եւ ի Բերթ[յ] պատմեցաւ ի Պաւղոսէ բանն Աստուծոյ, Գործք Առաք., ԺԷ, 10, 13: Այս հատուածին մէջ մեր նոտարագրած անունը Եփրեմի մեկնութեան մէջ կը ներկայանայ «Խաղափ» կամ «Խաղափ» շատ հետաքրքրական տարադին տակ, «բայց զՊաւղոսեանն փախուցին ի Խաղափ քաղաք... եւ իբրեւ հաւատացին եւ ի Խաղափ... եւ անց զնաց ի Խաղափայն (այսպէս կ'ուղղեմ բնագրին ի Խաղափայն յայտնապէս եղծութեանցումը) Թեոփիլակեցուն» (հրատ. Ա. Կի-նեան, էջ 31): Waltonի Polyglottaին մէջ խնդրական այս անուան գիմաց յոյն, լատին, ասորի եւ եթովպերէն բնագրիները հայ Գործք Առաքելոցի նման ունին միաձայնութեամբ «Բերթ» ($\text{B}\epsilon\rho\omicron\iota\alpha$, Beroea, $\text{B}\epsilon\rho\omicron\iota\alpha$), միայն արաբ բնագրին է որ կը շեղի հոս ու կը ներկայանէ

حلب العربي (= Հաղաբ արեւմտեան) ընթերցուածը, որ կը յիշեցնէ Եփրեմի գործածած «Խաղափ» ձեւը: Ինչպէս յայտնի է տեղւով տարբեր, բայց անունով նոյն երկու «Բերթ» քաղաք կայ, մին Մակեդոնիա՝ Բերթիս լեւան ստորոտը Թեոփիլակեէն ոչ շատ հեռու (տես Schuster, Biblische Geschichte, II, էջ 552—553), իսկ միւսն Ասորիք՝ Անտիոքի եւ Հերապոլոսի միջեւ (Plin. 5, 19. Strabo 16, 751): Վերջին «Բերթ» նոյնացուցած են ոմանք այժմեան Հալէպին հետ (Nicoph. Callist. 14, 39. Mannert, VI, 1, 514). այսպէս կարծած է անտարակոյս նաեւ Գործք Առաքելոցի արաբացի թարգմանիչը, այսպէս ունեցած է անկասկած եւ Եփրեմ իր մեկնաբանած բնագրին մէջ, սա կարեւոր տարբերութեամբ սակայն որ վերջիններուն քով մակեդոնական «Բերթ» զարմանալիօրէն «Հալէպ» (= Խաղաբ) անուանուած է. ու մակեդոնական Բերթիան զանազանելու համար արեւելեան կամ Ասորիքի Հալէպէն, Գործք Առաքելոցի արաբացի թարգմանիչը գործածած է «Հալաբ արեւմտեան», իսկ Եփրեմ «Խաղափ Թեոփիլակեցուն»: Հայ բնագրին կրկին անգամ գործածած «Խաղափ» տառագրածութեան հարազատութիւնը կասկածելի է ինծի համար, ուղիղ ձեւը նախապէս եղած պիտի ըլլայ «Խաղափ» ինչպէս կայ արդէն եղծուած «Խաղափայն» ընթերցուածին մէջ, զոր ուղղեցի ի «Խաղափայն»: Հմմտ. եւ Սեբիոս, էջ 32 «Եւ զնացեալ ընդ արեւմտոյ զուղիղ ճանապարհ երթեալ մօտին ի քաղաքն որ կոչի Խաղաբ. եւ դադարեցին անդ»:

Հ. Ա. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ԼԵՍԿԱՏԱՐ ՑՈՒՑԱԿ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ

ՈՐՈՆՔ ԿԸ ԳՏՆՈՒՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԳԱՐԱՆԻ ՄԷՋ Ի ՎԻԵՆԱ

1794—1921

(Հարաւարտութիւն)

ՆՈՐ 2ԱՅՆ. Հաբաթաթերթ, Երեւան 1911, թ. 1—9, [663]
ՆՈՐ ՄԱՍՈՒԼ. Հաբաթաթերթ, Երեւան 1913, թ. 1 (60)—30. շարունակութիւն է «Կռան» թ. 20 (78), 22 (80)—34: [664]
ՆՈՐ ՄԻՏՔ. Ամսաթերթ, Նիւ Եորք 1916, թ. 1—2, [665]